

La «gran dama» que va convertir-se en activista feminista

La Filmoteca de Catalunya dedica aquest mes de setembre un cicle a Delphine Seyrig que complementa l'exposició «Precursoras: feminismes, càmera en mà i arxiu a l'espatlla»

Fotografia de rodatge de 'Sois belle et tais toi' (1976) Agraïments: Famílies Seyrig i Roussopoulos | Centre Audiovisuel Simone de Beauvoir

«Madame Tabard no és una dona, sinó una aparició», diu, a *Baisers volés* (1968), el jove Antonie Doinel (aquesta mena d'alter ego de François Truffaut encarnat per Jean-Pierre Léaud) a propòsit del personatge interpretat per Delphine Seyrig. Fabienne Tabard és l'esposa del propietari d'una sabateria de luxe on Doinel s'introdueix per treballar aparentment com a aprenent de venedor; ho fa, però com a detectiu privat assumint un estrany encàrrec de Monsieur Tabard: investigar per què és un home a qui tothom detesta. Madame Tabard fascina el jove, que hi fantasieja, i exerceix en ell una certa «educació sentimental». No és per res que la frase sigui manllevada de la novel·la homònima de Flaubert: quan descobreix Madame Arnoux, Frédéric Moreau percep aquesta dona burgesa força més gran que ell i de qui se n'enamora com una «aparició». El cas és que la frase podria estar destinada a la mateixa Delphine Seyrig. Des de la seva revelació amb *L'any passat à Marienbaud* (1961), on encarna la *femme du monde* que contradiu l'home que insisteix en què van trobar-se un any abans al mateix lloc, el cinema va cultivar-li la imatge de dama elegant, misteriosa i etèria: un objecte de desig distant i, sens dubte, fascinant. Tampoc no és per res que, pel que fa al seu personatge en l'esmentat film de Resnais, tant aquest com ella observessin les estrelles del cinema silent, especialment la Garbo. En tot cas, aquesta imatge va associar-se a Seyrig com si li fos pròpia, tenint present la seva ascendència: gent adinerada i molt culta.

A

Delphine Seyrig va néixer l'any 1932 a Beirut quan el seu pare era el director general d'Antiguitats al Líban i a Síria; més tard, l'arqueòleg Henri Seyrig, que pertanyia a la gran burgesia alsaciana i suïssa, va ser l'agregat cultural de França a Nova York (on el visitaven Joan Miró, Fernand Léger i André Breton) i va ocupar altres càrrecs quan va retornar a França; pel que fa a la mare, Hermine de Saussure, de família aristocràtica, era neboda del cèlebre lingüista Ferdinand de Saussure i va ser una gran estudiosa de Rousseau. Quan Delphine Seyrig ?després d'estudiar a l'Actor's Studio de Nova York i fer una pel·lícula underground de William Klein que adapta una obra del beatnik Jack Kerouac? va aparèixer a *L'any passat a Marienbaud* (Resnais va descobrir-la a Nova York quan ella hi representava en un teatre *L'enemic del poble*, d'Ibsen) amb aquella imatge de «gran dama», va poder semblar que s'acordava al fet que era una dona de família benestant, amb una educació refinada i una gran elegància. Tanmateix, com exposa Jean-Marc Lalanne en el seu magnífic llibre *Delphine Seyrig: En construccions* (Capricci, 2023), l'actriu va manifestar que havia representat «de cap a peus (conscientment i així sentint-se'n aliena) aquest paper atribuït de gran dama», de manera que a vegades s'hi pot percebre una mena d'ironia en l'exageració de l'artifici. Això mentre que, a la vegada que va emprendre un activisme feminista que va passar de manera fonamental per la realització col·lectiva de vídeos, va procurar encarnar personatges que trenquessin amb aquesta imatge o, en tot cas, n'aportessin d'altres, cosa que va dur-la a col·laborar amb dones cineastes com ara Chantal Akerman, Marguerite Duras, Ulrike Ottinger i Liliane de Kermadec. No s'ha de passar per alt el projecte frustrat de realitzar una pel·lícula decididament feminista amb la seva amiga Agnès Varda. Van anunciar-ho l'any 1970, poc després que Seyrig, apareixent i desapareixent amb la seva vareta màgica, encarnés la fada que instrueix la princesa desconcertada (Catherine Deneuve) de *Peau d'âne*, el musical de Jacques Demy, parella de Varda. Aquesta va demanar-li després una col·laboració a *Documenteur*, el film que va rodar a Los Angeles l'any 1981 sobre una dona acabada de separar (com la directora ho estava aleshores de Demy) que se sent trista i estranya. També sent estranyesa en escoltar la «pròpia veu» enregistrada. Passa a tothom, però en aquest cas hi ha una picada d'ullet: la veu és de Seyrig. Una picada d'ullet irònica perquè es tracta d'una veu quasi inconfusible: d'una sensualitat torbadora, una mica rogallosa, amb una entonació imprevisible. Se n'han dit moltes coses, però no en conec una de tan bella, precisa i alhora vagament suggestiva, com la de Michael Lonsdale, l'interpret de Monsieur Tabard i també del cònsol d'*India Song*, de Duras: «Li dèiem el violoncel. Parlava naturalment així. No era pas una veu fabricada. Però, des d'un registre molt alt, de cop baixava la veu. Això feia que tinguéssim calfreds».

Una mostra significativa de la filmografia com actriu (també com a realitzadora feminista) de Delphine Seyrig es podrà veure aquest mes de setembre a la Filmoteca de Catalunya (seu de Barcelona) en el cicle que se li dedica com a complement a l'exposició «Precursors: feminismes, càmera en mà i arxiu a l'espatlla». És així que s'hi farà present la seva representació, en tot cas diversa, de la dama burgesa i les subversions d'aquesta imatge que, en part, a la vegada hi juguen. D'això últim, a part de l'apropiació sarcàstica que en fa Buñuel a *El discret encant de la burgesia* (1972), n'hi ha de diferents menes, com ara la «vampira» comtessa Bathory de *Les lèvres rouges* (1971), d'Harry Kümel, o l'esposa del cònsol d'*India Song*. Si a *L'any passat a Marienbaud*, Seyrig sembla un fantasma del passat, Marguerite Duras fa que el personatge d'Anne-Marie Stratter sembli un titella sense alè vital que, en una decadent atmosfera colonial, vol fugir inútilment del tedi amb buides aventures amoroses. *India Song*, en la qual, malgrat la desmitificació de l'arquetip de la gran dama, Seyrig continua essent misteriosament fascinant, és del 1975, el mateix any en què l'actriu va col·laborar amb Liliane de Kermadec encarnant, a *Aloïse*, la maduresa en la solitud de la bogeria d'un personatge (representat de jove per Isabelle Huppert) inspirat en la pintora suïssa Aloïse Corbaz. I també el 1975 és l'any que va ser còmplice de Chantal Akerman, que va escriure per a ella el personatge de Jeanne Dielman (nom amb què es redueix el títol del film completat amb «23 quai du Commerce, 1080 Bruxelles») per mostrar la quotidianitat d'una mestressa de casa que, amb tota la repetició de feines i gestualitats, de sobte s'altera i li provoca un caos que acaba en una acció radical. Allò interessant és que Akerman va explicar que va pensar en Seyrig perquè el seu aspecte de dama elegant fa que no se la identifiqui amb una mestressa de casa i fa veure més els gestos que realitza. Fer visible, doncs, allò que la construcció dels rols de gènere amaga. «Els homes, habitualment, no veuen que les dones renten els plats perquè ho donen per fet», va precisar Akerman, amb qui va fer altres pel·lícules, com ara *Letters Home* (1986), adaptació de l'obra teatral de Rose Leiman Goldemberg basada en la correspondència entre

A

Sylvia Plath i la seva mare, Aurelia, des dels temps de les il·lusions i decepcions universitàries de la poeta fins al moment de depressió absoluta previ al seu suïcidi: en un decorat pràcticament buit, només hi ha Delphine Seyrig, en el paper de la mare, i la seva neboda, Coralie Seyrig, encarnant l'autora de *La campana de vidre*.

Delphine Seyrig, doncs, també va ser una actriu que, de manera decidida i compromesa, va voler treballar amb dones cineastes per participar en la creació d'una altra mena de personatges femenins sovint lligada a l'exploració de formes cinematogràfiques (visuals i sonores) diferents. Tampoc no és per res la seva participació en l'obra transgressora, queer en tota mena de sentits, de l'alemanya Ulrike Ottinger a través de *Freak Orlando* (1981), una revisió declaradament «friquí» de la novel·la de Virginia Woolf, i *Johanna d'Arc of Mongolia* (1989). Un any després, amb només 58 anys, Seyrig va morir de càncer. El cas és que, des de mitjans dels anys setanta, no només va procurar treballar amb dones cineastes, sinó que ella mateixa va emprendre una activitat feminista a través de la realització de vídeos fets amb aquest propòsit: «mostrar les dificultats que les dones afronten». Ho va fer de manera col·lectiva juntament amb la seva amiga Iona Wieder, traductora, i Carole Roussopoulos, una de les primeres dones que va utilitzar el sistema de vídeo Portapak de Sony, que va fer-ne publicitat anunciant «és tan fàcil de manejar que fins i tot ho poden fer les dones». No comptaven amb que hi hagués dones que se n'apropriessin amb una actitud d'emancipació i desobediència feminista. No és per res que el grup (vinculat al Moviment d'Alliberament de les Dones a França, al qual s'hi va unir la sociòloga Nadja Ringart) s'anomenés «Les Insoumuses»: dones insubmises que, de manera particular en el cas de l'actriu Seyrig, també manifestaven que no volien ser muses.

Els vídeos de Les Insoumuses reflecteixen lluites de l'època, de manera que la pròpiament feminista s'inscriu dins d'un combat polític i social transnacional: per això, tant hi vindiquen el dret a l'avortament i la llibertat sexual, i fan atenció al moviment d'alliberament LGTB, com protesten contra la guerra del Vietnam o es posicionen a favor de l'antipsiquiatria. Una mostra representativa d'aquests vídeos s'inclou en el cicle dedicat a Delphine Seyrig, que no sempre va participar en la seva realització, però sí en la producció i gestació. Un dels més coneguts, signat per totes les «insoumuses», és *Maso et Miso vont en bateau* (1976): el vídeo parodia un programa de televisió en què hi apareix Françoise Giroud, aleshores secretària d'estat de la Condició Femenina. «Maso» i «Miso» signifiquen «masoquista» i «misògina» i fan referència a l'actitud de Giroud, que, per no molestar-los i assegurar la seva posició, comparteix bromes sexistes amb els homes presents al programa. Dirigida per Seyrig i realitzada per Roussopoulos, una altra obra fonamental programada pel cicle és *Sois belle et tais-toi* (1981), que recull vint-i-tres entrevistes a actrius, sobretot franceses i nord-americanes, que reflexionen sobre la seva experiència en el cinema i en què es fa present la jerarquia de gènere, la consciència d'estar sotmeses a una mirada masculina i de l'exhibició del seu cos, el desig d'altres visions que trenquin amb clics i estereotips femenins. És memorable la participació de Jane Fonda, quan explica que, sotmesa a una primera prova a la Warner Brothers, volien imposar-li la pràctica transformació del rostre i del cos. També la de Maria Schneider (s'hi entreveu el seu malestar per com va ser usada, d'alguna manera abusada, per Bernardo Bertolucci i Marlon Brando a *L'últim tango a París*) que comenta que, farta d'interpretar boges, assassines i fins lesbianes, li agradaria fer pel·lícules més lleugeres, com *Céline et Julie vont en bateau* (1974), de Rivette.

Com he dit, el cicle dedicat a Delphine Seyrig (que va ser bescantada i rebutjada pel seu activisme feminista, de manera que hi havia directors i actors que no hi volien treballar) va lligat a l'exposició «Precursoras: feminismes, càmera en mà i arxiu a l'espatlla», inaugurada a mitjan juliol, que es podrà visitar a la Filmoteca de Catalunya fins a mitjans de novembre vinent. Les seves dues comissàries són Nataša Petrešin-Bachelez i Nicole Fernández Ferrer, qui, de jove, va conèixer Seyrig quan va començar a col·laborar en el Centre Audiovisual Simone de Beauvoir que les «insoumuses» van fundar el 1982. L'exposició fa present el treball d'aquest centre, espai pioner per a l'arxiu, la producció i la distribució de vídeos feministes dedicats a la història de les dones i les persones queer, els seus drets, les seves lluites i les seves creacions: una història alternativa dels mitjans i un contrapunt a la creació contemporània. Provenent de la Cité International des arts de Paris, on va ser exhibida la tardor passada, l'exposició incorpora a Barcelona artistes catalanes (com ara Eugènia Balcells, Fina Miralles o Mari Chordà) i la fotògrafa Pilar Aymerich, que va documentar les lluites feministes a la Catalunya dels setanta. Una manera

de fer present les aliances i ressonàncies del feminisme internacionalista.

En aquest enllaç, trobareu més informació sobre el cicle "Delphine Seyrig, actriu, cineasta i activista", aquest setembre a la Filmoteca de Catalunya.

Recordeu que podeu adquirir la revista aquí i també subscriure-vos-hi AQUÍ.